

A. Baggerman, R. Dekker, *Kind van de toekomst. De wonderse wereld van Otto van Eck (1780-1798)* (Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2005, 623 blz., € 27,50, ISBN 90 284 2083 5).

Egodocumenten en het genre van de biografie staan volop in de belangstelling. Dekker wijdde er een groot deel van zijn omvangrijke oeuvre aan, geholpen door de resultaten van het mede door hem geïnitieerde inventarisatieproject (R. Lindeman, Y. Scherf en R. M. Dekker, ed., *Egodocumenten van Noord-Nederlanders van de zestiende tot begin negentiende eeuw. Een chronologische lijst* (Rotterdam, 1993)). Een eerste vrucht daarvan is geweest zijn studie *Uit de schaduw in 't grote licht. Kinderen in egodocumenten van de Gouden Eeuw tot de Romantiek* (Amsterdam, 1995). Zijn huidige co-auteur schreef in het kader van het NWO-project 'Nederlandse cultuur in Europese context' over de Dordtse uitgeverijfirma A. Blussé (2000).

Het egodocument dat in de hier aangekondigde studie centraal staat — nummer 469 van de bovengenoemde chronologische lijst — gaven Baggerman en Dekker, met medewerking van Jeroen Blaak, in 1998 integraal uit als deel 12 van de fraaie serie 'Egodocumenten'. Dit dagboekje hield Otto Cornelis van Eck van 1791 tot 1797 bij. Hij deed dat op verzoek van zijn ouders die er een pedagogische bedoeling mee hadden: hun oudste zoon ertoe dwingen regelmatig verantwoording af te leggen van zijn doen en laten, zijn slagen en falen. Het werd door de ouders gelezen, de inhoud ervan met Otto besproken, beloning en bestraffing uitgedeeld en 'afspraken' voor de toekomst gemaakt. Foucaults *surveiller et punir* gold ook voor kinderen.

In de loop der jaren wordt het duidelijk dat de opgroeiende puber strategieën in zijn verslaglegging ontwikkelde om ouderlijke kritiek te ondervangen en hun toezicht te sturen in door hem gewenste richting. Vader Lambert van Eck (1754-1803), afkomstig uit Tiel, was raadsheer in de Raad van Brabant, die zetelde in Den Haag, de plaats waar het gezin 's winters woonde. Moeder Charlotte Vockestaert (1759-1824) behoorde tot het Delftse patriciaat. De patriotsgezinde Lambert van Eck was na de Bataafse omwenteling een der leden van de Nationale Vergadering die in januari 1798 bij de staatsgreep van Pieter Vreede en de zijnen werden uitgeschakeld en gevangengezet. In maart van dat jaar mocht hij aanwezig zijn bij het sterfbed van zijn zeventienjarige zoon die aan tuberculose overleed.

De ouders van Otto waren typische vertegenwoordigers van het burgerlijk-verlichte deel der natie: optimistisch vertrouwend op de rede als richtsnoer voor humaan handelen, zeker van de vervolmaakbaarheid van de samenleving als de burgers maar tot plichtsbewustzijn konden worden opgevoed. Hun parool: zelfbeheersing. Dat heeft hun Otto aan den lijve ondervonden. Baggerman en Dekker schetsen, steeds uitgaande van wat in Otto's dagboek aan de orde komt, de opvoedingsidealen en -methoden van de late achttiende eeuw, met name die van Duitse filantropijnen als Basedow, Campe en Salzmann. De microkosmos van het wel en wee van het gezin, familiebezoek — mr. Pieter Paulus was een oom —, kinderspel, tuinieren, omgang met dieren, onderwijs, leesgewoonten enz. plaatsen de auteurs in een groter cultuur- en vooral pedagogisch-historisch kader, waarbij zij boeiend bronnenmateriaal presenteren en de nieuwste inzichten uit de (inter)nationale literatuur een plaats geven.

Kortom, dit is een belangrijke bijdrage tot de geschiedschrijving van een periode van omslag, waarbij de auteurs niet verzuimen te wijzen op de Staatsregeling van 1798 die in haar preambule een aantal burgerlijke waarden en desiderata opnam: de 'natiestaat' begon inderdaad niet met de

grondwet van '1815'! Het boek is goed geschreven, fraai uitgegeven en ruim en functioneel geïllustreerd; een goed register ontbreekt niet.

A. H. Huussen jr.

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

L. Turksma, *Wisselend lot in een woelige tijd. Van Hogendorp, Krayenhoff, Chassé en Janssens, generaals in Bataafs-Franse dienst* (Westervoort: Van Gruting, 2005, 195 blz., € 19,50, ISBN 90 75879 25 3).

De relatie tussen de legertop en de politieke leiding in een revolutionair tijdvak is vrijwel steeds precair. De houding van de gewapende macht tijdens politieke omwentelingen kan immers nooit op voorhand worden voorspeld. Gedragen de militaire bevelhebbers zich als neutrale *staatsdienaren* die slechts de bevelen van de machthebbers van dat moment uitvoeren? Of zijn zij bovenal betrokken *staatsburgers* die hun eigen politieke inzichten verwezenlijkt willen zien of daaraan op zijn minst uiting wensen te geven? In de Noordelijke Nederlanden vormden de jaren 1795-1815 zo'n revolutionair tijdvak waarin de legertop in een rap tempo met regimes van uiteenlopende politieke signatuur te maken kreeg. In het 'Woord vooraf' bij zijn boek over enkele generaals uit de Bataafs-Franse tijd stelt Leo Turksma (1924) zich daarom de vraag: 'hoe hebben deze opperofficieren zich aangepast aan een woelige tijd, een periode waarin op zo korte termijn vaak grote politieke veranderingen plaatsvonden?' Het antwoord laat hij er onmiddellijk op volgen: 'een deel hunner heeft de tijd ondervonden als een steeds wisselend lot; anderen hebben stug doorgewerkt, hoewel ook zij niet ontkwamen aan de veranderingen.'

Turksma lijkt hier inderdaad een onderscheid te maken tussen politiek geëngageerde en apolitieke militairen, en in zijn boek stipt hij dit verschil ook bij herhaling aan. Maar hij doet dat steeds terzijde, in het voorbijgaan, want met zijn onderzoek stond hem iets geheel anders voor ogen. De auteur wil veeleer proberen door vergelijking van enkele individuele levensgeschiedenissen meer inzicht te geven in de politieke veranderingen in de jaren 1795-1815 in het algemeen. Of zoals hij het zelf formuleert: 'Op deze wijze kan via een groep mensen de woeligheid van die tijd opnieuw naar voren worden gebracht.'

Dit uitgangspunt wekt verbazing, niet zozeer door de weinig gearticuleerde formulering, maar vooral door het weinig ambitieuze analyseniveau. *Wisselend lot in een woelige tijd* stelt dan ook erg teleur. Turksma beschrijft — weliswaar niet onkritisch, maar toch in hoofdzaak op grond van bestaande, veelal negentiende-eeuwse literatuur — de wederwaardigheden van een aantal hoge officieren. Vervolgens vergelijkt hij hun levens en carrières, zowel aan de hand van enkele thema's (karakter en interesses, afkomst, verwondingen, generaals- en adelsrang etc.) als per deelperiode. Turksma beperkt zich daarbij echter tot een rubricerend naast elkaar plaatsen van de in de biografische hoofdstukken vermelde gegevens. Hij komt zodoende niet verder dan opsommende herhalingen; verrijkende conclusies blijven uit. Ook maakt de auteur, emeritus-hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam, geen melding van sociaal-weten-

grondwet van '1815'! Het boek is goed geschreven, fraai uitgegeven en ruim en functioneel geïllustreerd; een goed register ontbreekt niet.

A. H. Huussen jr.

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

L. Turksma, *Wisselend lot in een woelige tijd. Van Hogendorp, Krayenhoff, Chassé en Janssens, generaals in Bataafs-Franse dienst* (Westervoort: Van Gruting, 2005, 195 blz., € 19,50, ISBN 90 75879 25 3).

De relatie tussen de legertop en de politieke leiding in een revolutionair tijdvak is vrijwel steeds precair. De houding van de gewapende macht tijdens politieke omwentelingen kan immers nooit op voorhand worden voorspeld. Gedragen de militaire bevelhebbers zich als neutrale *staatsdienaren* die slechts de bevelen van de machthebbers van dat moment uitvoeren? Of zijn zij bovenal betrokken *staatsburgers* die hun eigen politieke inzichten verwezenlijkt willen zien of daaraan op zijn minst uiting wensen te geven? In de Noordelijke Nederlanden vormden de jaren 1795-1815 zo'n revolutionair tijdvak waarin de legertop in een rap tempo met regimes van uiteenlopende politieke signatuur te maken kreeg. In het 'Woord vooraf' bij zijn boek over enkele generaals uit de Bataafs-Franse tijd stelt Leo Turksma (1924) zich daarom de vraag: 'hoe hebben deze opperofficieren zich aangepast aan een woelige tijd, een periode waarin op zo korte termijn vaak grote politieke veranderingen plaatsvonden?' Het antwoord laat hij er onmiddellijk op volgen: 'een deel hunner heeft de tijd ondervonden als een steeds wisselend lot; anderen hebben stug doorgewerkt, hoewel ook zij niet ontkwamen aan de veranderingen.'

Turksma lijkt hier inderdaad een onderscheid te maken tussen politiek geëngageerde en apolitieke militairen, en in zijn boek stipt hij dit verschil ook bij herhaling aan. Maar hij doet dat steeds terzijde, in het voorbijgaan, want met zijn onderzoek stond hem iets geheel anders voor ogen. De auteur wil veeleer proberen door vergelijking van enkele individuele levensgeschiedenissen meer inzicht te geven in de politieke veranderingen in de jaren 1795-1815 in het algemeen. Of zoals hij het zelf formuleert: 'Op deze wijze kan via een groep mensen de woeligheid van die tijd opnieuw naar voren worden gebracht.'

Dit uitgangspunt wekt verbazing, niet zozeer door de weinig gearticuleerde formulering, maar vooral door het weinig ambitieuze analyseniveau. *Wisselend lot in een woelige tijd* stelt dan ook erg teleur. Turksma beschrijft — weliswaar niet onkritisch, maar toch in hoofdzaak op grond van bestaande, veelal negentiende-eeuwse literatuur — de wederwaardigheden van een aantal hoge officieren. Vervolgens vergelijkt hij hun levens en carrières, zowel aan de hand van enkele thema's (karakter en interesses, afkomst, verwondingen, generaals- en adelsrang etc.) als per deelperiode. Turksma beperkt zich daarbij echter tot een rubricerend naast elkaar plaatsen van de in de biografische hoofdstukken vermelde gegevens. Hij komt zodoende niet verder dan opsommende herhalingen; verrijkende conclusies blijven uit. Ook maakt de auteur, emeritus-hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam, geen melding van sociaal-weten-